

● ऐका. वाचा. म्हणा.

टप् टप् पडती अंगावरती प्राजक्ताची फुले
भिर् भिर् भिर् भिर् त्या तालावर गाणे अमुचे जुळे!

कुरणावरती, झाडांखाली ऊनसावली विणते जाळी
येतो वारा पाहा भरारा, गवत खुशीने डुले!

दूरदूर हे सूर वाहती, उन्हात पिवळ्या पाहा नाहती
हसते धरती, फांदीवरती हा झोपाळा झुले!

गाणे अमुचे झुळझुळ वारा, गाणे अमुचे लुकलुक तारा
पाऊस, वारा, मोरपिसारा या गाण्यातुन फुले!

फुलांसारखे सर्व फुला रे, सुरात मिसळुनि सूर, चला रे
गाणे गाती तेच शहाणे, बाकी सारे खुळे!

मंगेश पाडगांवकर (१९२९-२०१५) : 'धारानृत्य', 'जिप्सी', 'छोरी', 'मीरा', 'सलाम' हे त्यांचे कवितासंग्रह प्रसिद्ध आहेत.

मोकळ्या कुरणावरती असणाऱ्या प्राजक्ताच्या झाडाची पडणारी फुले व त्यांचे सौंदर्य अनुभवणाऱ्या मुलांच्या मनातील आनंद प्रस्तुत कवितेतून कवीने व्यक्त केला आहे.

शब्दार्थ : कुरण - गवत, चराऊ जमीन. भरारा - भरभर. झोपाळा - झोका. खुळे - वेडे.

स्वाध्याय

प्र. १. खालील प्रश्नांची एक-दोन वाक्यांत उत्तरे लिहा.

- (अ) कवितेतील मुलांचे गाणे कधी जुळून येते ?
- (आ) गवत खुशीने का डुलते ?
- (इ) मुलांच्या गाण्यातून काय काय फुलते ?
- (ई) कवितेत खुळे कोणाला म्हटले आहे ?

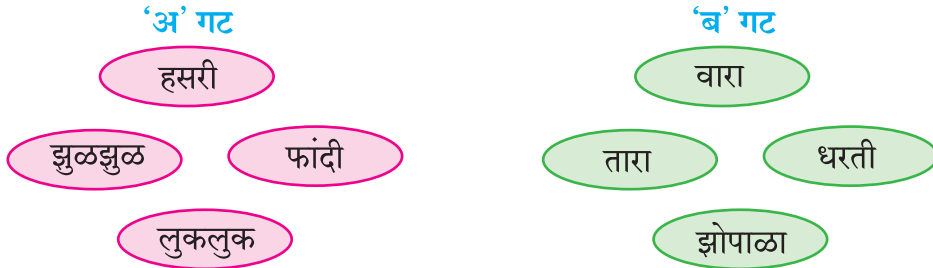
प्र. २. कवितेच्या खालील ओळी पूर्ण करा.

- (अ) कुरणावरती, ...
- (आ) हसते धरती, ...
- (इ) पाऊस, वारा, ...

खेळूया शब्दांशी.

(अ) 'टप् टप्' या शब्दाप्रमाणे कवितेत आलेले इतर नादानुकारी शब्द लिहा.

(आ) खाली दिलेल्या 'अ' गट व 'ब' गट यांमधील शब्दांचा योग्य सहसंबंध लावा.

(इ) खालील शब्दांत लपलेले शब्द लिहा.

उदा., मोरपिसारा — मोर, पिसारा, पिसा, सार, सारा.

(१) कुरणावरती (२) झाडाखाली (३) ऊनसावली

(ई) खाली दिलेल्या पिवळ्या चौकोनातील शब्दांना हिरव्या चौकोनात दिलेले विरुद्ध अर्थाचे शब्द शोधा व लिहा.

उदा., बरे × वाईट

अशुभ	अपयश	उतार
लहान	बरे, चढ, नफा, आत, आनंद, यश, मोठे, शुभ	बाहेर
वाईट	तोटा	दुःख

खेळ खेळूया.

- खालील वाक्यडोंगर वाचा. त्याप्रमाणे दिलेल्या शब्दाचा वाक्यडोंगर बनवा.

आंबा	शाळा
आंबा खातो.	
मी आंबा खातो.	
मी पिवळाधमक आंबा खातो.	
मी पिवळाधमक, गोड आंबा खातो.	
मी पिवळाधमक, गोड हापूस आंबा खातो.	
मी पिवळाधमक, गोड हापूस आंबा चवीने खातो.	

माहिती मिळवूया.

❖ फुलांना रंग कशामुळे प्राप्त होतो?

फुलांमध्ये दोन प्रकारची रंगद्रव्ये असतात. हरितद्रव्ये, कॅरोटिन यांमुळे नारिंगी, पिवळा, हिरवा हे रंग फुलांच्या पाकळ्यांना मिळतात. लाल, गुलाबी, निळा वगैरे रंग फुलांमधील अँथोसायनीन या रंगद्रव्यामुळे मिळतात. ही रंगद्रव्ये पाण्यात विरघळू शकतात. ज्या वेळी फुलांना जीवनरसाचा पुरवठा होतो, त्या वेळी त्यात ही रंगद्रव्ये विरघळतात.

कोणत्या फुलांत कोणती रंगद्रव्ये असावीत, हे त्यांतील गुणसूत्रे ठरवतात आणि गुणसूत्रे आनुवंशिक असल्यामुळे त्या त्या फुलांचा रंग ठरावीकच असतो, तो बदलत नाही.

वाचा.

रंगीबेरंगी फुलांचे ताटवे पाहिले, की मन कसे प्रसन्न होऊन जाते. आपल्या सभोवती उमललेल्या फुलांच्या सुवासाने आजूबाजूचे वातावरण सुगंधित होते. त्या नाजूक, टवटवीत, गंधमिश्रित फुलांच्या दर्शनाने नयनसुख मिळते. आज उमललेले फूल उदया कोमेजून जाणार असते; पण त्याच्या या क्षणभंगुर जीवनासाठी फुलाला कधी रडताना पाहिले आहे का तुम्ही? दुसऱ्याला प्रफुल्लित करत, सुवास देत ते हसत-बागडत राहते. ते आपल्याला असे तर सांगत नसेल ना, की 'मुलांनो, आजचा दिवस आपला आहे. या दिवशी आनंदाने हसा, खेळा, बागडा. दुसऱ्यांना आनंद, सुख-समाधान देण्यातच खरा आनंद दडला आहे.'

शिक्षकांसाठी : वरील उताऱ्याचे विद्यार्थ्यांकडून समजपूर्वक प्रकट वाचन करून घ्यावे. निसर्गात घडणाऱ्या विविध बदलांचे निरीक्षण करण्यास सांगावे. विद्यार्थ्यांनी अनुभवलेले प्रसंग वर्गात सांगण्यास प्रोत्साहन द्यावे.